

ความเป็นมา

พระราชพิธีมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ ในสมัยโบราณคงจะเป็นพิธีที่มีความมุ่งหมายเพื่อบำรุงขวัญและเตือนให้เริ่มเพาะปลูกพืชผลโดยเฉพาะคือการทำนา ซึ่งเป็นัญญาหารหลักสำคัญยิ่งของการดำรงชีวิต ผู้ปกครองหรือผู้เป็นประมุขของประเทศเมื่อถึงฤดูกาลที่ควรจะเริ่มลงมือเพาะปลูกพืชผลจึงต้องประกอบกรณียกิจเป็นผู้นำโดยลงมือไถ หว่าน พืชพันธุ์ ัญญาหารเป็นตัวอย่างเพื่อเตือนว่าถึงเวลาประกอบการเพาะปลูกตามฤดูกาล

ต่อมากาลเวลาได้เปลี่ยนแปลงไป ได้มีการพิธีเรียกว่า จรดพระนังคัลแรกนาขวัญ ซึ่งพราหมณ์ผู้เป็นเจ้าลัทธิส่งเสริมการให้มีอำนาจและความสวัสดิต่าง ๆ เป็นผู้แนะนำประกอบพิธีตามลัทธิไสยศาสตร์ของพราหมณ์ในพิธีนี้พระมหากษัตริย์หรือประมุขของประเทศ อาจจะทรงมีพระราชภารกิจอื่น จึงโปรดแต่งตั้งข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ที่ใกล้ชิดให้ทำแทนพระองค์ เรียกว่า พระยาแรกนา ทำหน้าที่ไถ หว่าน ัญญาพืช พระมหาสีหรือชายาที่เคยร่วมการไถ หว่าน ก็เปลี่ยนเป็นจัดให้นางใน คือท้าวนางในราชสำนักออกไปทำหน้าที่หอบกระบุงพันธุ์พืชช่วยพระยาแรกนาไถ หว่าน เรียกว่า เทพี

พระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญมีมานานนับพัน ๆ ปี และมีเกือบทุกชาติ เช่น จีน อินเดีย เป็นต้น สำหรับประเทศไทยมีมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยและสืบต่อมาในสมัยอยุธยาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ พระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญที่ทำในรัชกาลที่ ๑ ที่ ๒ และที่ ๓ เป็นพิธีพราหมณ์ตามแบบในสมัยอยุธยา ไม่มีพิธีสงฆ์ประกอบ

ครั้งถึงแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ ทรงพระราชดำริโปรดให้มีพิธีสงฆ์ทางพระพุทธศาสนาาร่วมประกอบในพิธีด้วยเพื่อเป็นสิริมงคลแก่พืชพันธุ์ ัญญาหารที่นำเข้ามาตั้งในมณฑลพิธี แล้วจึงนำไปไถหว่านในการแรกนาขวัญ เรียกพระราชพิธี ในตอนนี่ว่า พิธีมงคล เมื่อรวม ๒ พิธีแล้ว เรียกว่า พระราชพิธีพิธีมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ เป็นราชประเพณีสืบมาโดยจัดเป็นงาน ๒ วัน วันแรกเป็นพระราชพิธีพิธีมงคลซึ่งเป็นพิธีสงฆ์ วันรุ่งขึ้นเป็นพระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญซึ่งเป็นพิธีพราหมณ์

พระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญเป็นพิธีสิริมงคล เพื่อบำรุงขวัญแก่เกษตรกร จึงเป็นวันที่มีความสำคัญ โบราณจารย์จึงได้วางหลักเกณฑ์ให้ประกอบพิธีในวันดีที่สุดในแต่ละปี ประกอบด้วย ขึ้นแรม ฤกษ์ยาม ให้ได้วันอันเป็นอุดมฤกษ์ตามตำราโหราศาสตร์แต่ต้องอยู่ในระหว่างเดือน ๖ โดยมีประเพณีต้องหาฤกษ์ตามตำราทางจันทรคติ พระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญจึงไม่ได้กำหนดวันเวลาไว้ตายตัวตามปกติแล้วจะตกอยู่ในระหว่างเดือนพฤษภาคม การที่ต้องกำหนดให้อยู่ในเดือน ๖ ก็เพราะเดือนนี้เริ่มจะเข้าฤดูฝนเป็นระยะเวลาเหมาะสมสำหรับเกษตรกร ชาวไร่ ชาวนา จะได้เตรียมทำนาอันเป็นอาชีพหลักสำคัญของชาวไทยมาแต่โบราณ เมื่อโหราหลวงคำนวณได้วันอุดมมงคลพระฤกษ์ที่จะประกอบพระราชพิธีจรดพระนังคัล

แรกนาขวัญแล้ว สำนักพระราชวังจะได้ลงไว้ในปฏิทินหลวงที่พระราชทานในวันขึ้นปีใหม่ทุกปี และได้ลงกำหนดไว้ว่า วันใดเป็นวันพีชมงคล วันใดเป็นวันจรตพระนังคัลแรกนาขวัญ วันแรกนาขวัญเป็นวันสำคัญของชาติ คณะรัฐมนตรีมีมติให้หยุดราชการ ๑ วัน และมีประกาศให้ชักธงชาติตามระเบียบทางราชการ

พระราชพิธีจรตพระนังคัลแรกนาขวัญได้ปฏิบัติเป็นราชประเพณีตลอดมาจนถึง พ.ศ. ๒๔๗๙ แล้วได้เว้นว่างไป ต่อมา พ.ศ. ๒๔๘๓ ทางรัฐบาลสั่งให้กำหนดมีการพระราชพิธีเฉพาะแต่พีชมงคล ที่พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ตามราชประเพณีที่เคยปฏิบัติมา

พระราชพิธีพีชมงคลเป็นส่วนประกอบเพื่อสิริมงคลแก่พันธุ์พืชสำหรับนำไปใช้ในการพระราชพิธีจรตพระนังคัลแรกนาขวัญ กำหนดงานก่อนวันพระราชพิธีจรตพระนังคัลแรกนาขวัญ ๑ วันมีอ่านประกาศถึงความสำคัญที่จะเริ่มพิธีจรตพระนังคัลแรกนาขวัญ ในประกาศนั้นอ้างหลักธรรมทางพุทธศาสนาสมัยพุทธกาลคราวเกิดฝนแล้ง ด้วยพุทธานุภาพทรงบันดาลให้ฝนตกทำนา ทำไร่ หว่านพืชผลได้ตามปรกติ และกล่าวถึงตำนานการสร้างพระคันธาราชฐรรักษ์อันเกี่ยวด้วยพุทธานุภาพที่ทรงบันดาลให้มีฝนตกจึงได้สร้างขึ้น ณ เมืองคันธาราชฐรรักษ์ครั้งอดีตกาล แล้วประกาศสดุดีเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกองค์ปฐมกษัตริย์ ที่ได้ทรงสร้างพระพุทธรูปคันธาราชฐรรักษ์ขึ้นไว้เพื่อประกอบการพระราชพิธีจรตพระนังคัลแรกนาขวัญตามตำนานที่มีมาแต่โบราณกาล ซึ่งเป็นราชประเพณีที่ พระมหากษัตริย์ทรงอนุวัติจัดงานพระราชพิธีนี้สืบมา สดุดีถวายประกาศถวายพระพรชัยมงคล และขออำนาจคุณพระศรีรัตนตรัยสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เคารพบูชาเทพยดาทั้งปวง ประสิทธิ์ประสาทให้พืชพันธุ์ธัญญาหารในราชอาณาจักรอุดมสมบูรณ์งอกงามเจริญดี ตลอดจนขอให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล จบประกาศแล้ว พระสงฆ์ ๑๑ รูปเจริญพระพุทธมนต์เป็นคาถาพิเศษสำหรับพีชมงคลโดยเฉพาะเพื่อเสกพืชพันธุ์ต่าง ๆ ที่ได้นำมาตั้งเข้าพิธีมณฑล มีข้าวเปลือกพันธุ์ต่าง ๆ ถั่วทุกชนิด ข้าวโพด งา พัก แพง แดงกวา ผือก มัน ฝ้าย เป็นต้น

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๐๓ เลขาธิการพระราชวังพระบรมราชโองการเหนือเกล้าฯ สั่งว่าพระราชพิธีจรตพระนังคัลแรกนาขวัญ แต่เดิมจัดเป็นงาน ๒ วันแล้วได้ระงับไปคงได้แต่พิธีพีชมงคลจัดเป็นงานประจำทุกปี สำหรับปี พ.ศ. ๒๕๐๓ ทางรัฐบาลเห็นควรจัดให้มีการแรกนาขวัญขึ้นอย่างเต็มเพื่อรักษาบูรพประเพณีอันเป็นมิ่งขวัญของการเกษตรไว้สืบต่อไป สำนักพระราชวังและกระทรวงเกษตรจึงได้กำหนดงานพระราชพิธีจรตพระนังคัลแรกนาขวัญ ตามราชประเพณีเดิมขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๓ จนถึงปัจจุบันนี้ และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราชดำเนินมาทรงเป็นประธานการพระราชพิธีทุกปี ทรงมีพระราชกระแสให้ปรับปรุงพระราชพิธีเพื่อความเหมาะสมตามยุคสมัยด้วยพระราชพิธีจรตพระนังคัลแรกนาขวัญแต่เดิมมาทำที่ทุ่งพญาไท เมื่อได้มีการฟื้นฟูพระราชพิธีจรตพระนังคัลแรกนาขวัญขึ้นใหม่ จึงจัดให้มีขึ้นที่ท้องสนามหลวง ซึ่งเคยเป็นที่ประกอบพิธีจรตพระนังคัลแรกนาขวัญในรัชกาลที่ ๑ ที่ ๒ และที่ ๓

ส่วนผู้ที่จะเป็นพระยาแรกนาในสมัยก่อนเคยโปรดเกล้าฯ ให้ผู้ที่ดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงเกษตรราชการ เป็นพระยาแรกนา และผู้ที่เป็นเทพีหีบกระบุงทอง กระบุงเงิน บรรจุงข้าวเปลือกหว่านนั้นโปรดเกล้าฯ ให้จัดทำนางฝ่ายใน เมื่อเวลาได้เปลี่ยนแปลงหน้าที่ตำแหน่งไปแล้วเช่นนี้ เมื่อเริ่มพื้นฟูพระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญขึ้นมาใหม่ พระยาแรกนาจึงได้แก่ อธิบดีกรมการข้าวกระทรวงเกษตรเทพีได้คัดเลือกจากข้าราชการสตรีผู้มีเกียรติในกระทรวงเกษตร ในปีต่อมาจนถึงปัจจุบันผู้เป็นพระยาแรกนาได้แก่ผู้ดำรงตำแหน่งปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ส่วนเทพีนั้นคัดเลือกจากข้าราชการสตรีโสดในสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ระดับ ๓ - ๔ คือชั้นโทขึ้นไป

พระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญเป็นพิธีเพื่อสิริมงคลแก่พืชพันธุ์ธัญญาหาร สนับสนุนส่งเสริมชาวไร่ชาวนาในการประกอบอาชีพ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงสนพระราชหฤทัยเป็นอย่างดี ได้เสด็จ มาทรงเป็นประธานอธิษฐานขอความสมบูรณ์ของพืชพันธุ์ธัญญาหารให้มีแก่อาณาจักรไทยและได้ทรงปลูกพันธุ์ข้าวทดลองในนาทดลองบริเวณสวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต ซึ่งเป็นพระราชฐานที่ประทับ เมื่อเก็บเกี่ยวแล้วพระราชทานนำมาเข้าในพระราชพิธีประมาณ ๔๐ - ๕๐ กิโลกรัม เมล็ดพันธุ์ข้าวที่พระราชทานมาเข้าพระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญนี้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้แบ่งไปหว่านที่ลานประกอบพระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญส่วนหนึ่ง อีกส่วนหนึ่งจัดบรรจุของส่งไปยังจังหวัดต่าง ๆ ทั่วราชอาณาจักรสำหรับแจกจ่ายแก่เกษตรกรเพื่อเป็นสิริมงคลตามพระราชประสงค์ที่ทรงส่งเสริมการเกษตร

พระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ ปี 2551

พระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ เป็นพิธีทำขวัญเมล็ดพืชพันธุ์ต่าง ๆ เพื่อความอุดมสมบูรณ์แห่งฤดูกาลทำนา และเป็นสิริมงคลแก่เกษตรกรไทย กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เป็นหน่วยงานดำเนินงานจัดขึ้นทุกปี โดยความร่วมมือของหน่วยงานต่าง ๆ หลายฝ่าย

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินเพื่อเป็นองค์ประธานในงาน และมีข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ ทูตานุทูต และประชาชนมาร่วมชมการแรกนาเป็นจำนวนมาก สำหรับการจัดพระราชพิธีในปีนี้ ผู้ที่รับหน้าที่เป็นพระยาแรกนาคือ นายจรลธาดา กรรณสูต ปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

การจัดพระราชพิธีมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ มีทั้งพิธีสงฆ์ และพิธีพราหมณ์ ในวันศุกร์ที่ 9 พฤษภาคม 2551 เป็นพระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญซึ่งเป็นพิธีพราหมณ์ จัดขึ้น ณ มณฑลพิธีท้องสนามหลวง พิธีเริ่มประมาณเวลา 7.30 น. ส่วนพระราชพิธีพืชมงคลอันเป็นพิธีสงฆ์จัดก่อนล่วงหน้า 1 วัน โดยจัดในวันที่ 8 พฤษภาคม 2551 ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม

สำหรับพระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญซึ่งเป็นพิธีแบบพราหมณ์นั้น มีมาตั้งแต่ครั้งกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี และจัดสืบต่อเนื่องในสมัย กรุงศรีอยุธยา จนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ในสมัยรัชกาลที่ 4 ได้ทรงโปรดเกล้าฯ ให้จัดมีพิธีสงฆ์เพิ่มขึ้น ดังนั้น พระราชพิธีพืชมงคลจึงได้เริ่มมีขึ้นแต่บัดนั้นมา โดยได้จัดรวมกับพระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญและมีชื่อเรียกรวมกันว่า พระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ

อนึ่ง ทางราชการได้กำหนดให้พระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญนี้ เป็นวันเกษตรกร ประจำปีอีกด้วย ทั้งนี้เพื่อให้ผู้มีอาชีพทางการเกษตรพึงระลึกถึงความสำคัญของการเกษตรและร่วมมือกันประกอบพระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญเพื่อเป็นสิริมงคลแก่อาชีพ ทุกปี หลังจากเสร็จพิธีแล้ว เกษตรกรจะพากันเก็บเมล็ดข้าว นำไปผสมกับพันธุ์ข้าวที่ปลูกหรือเก็บไว้เป็นถูงเงินเพื่อความสิริมงคล

กำหนดการ

งานพระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ ปี 2551

วันพฤหัสบดีที่ ๘ พฤษภาคม ๒๕๕๑

เวลา ๑๗.๐๐ น. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระ ราชดำเนินเพื่อทรงประกอบพระราชพิธีพืชมงคล ณ พระอุโบสถพระศรีรัตนศาสดาราม

วันศุกร์ที่ ๙ พฤษภาคม ๒๕๕๑

เวลา ๐๗.๓๐ น. พระยาแรกนาขึ้นรถยนต์หลวงออกจากพระบรมมหาราชวังไปยังมณฑลพิธีสนามหลวง แล้วเดินนำกระบวนแห่อิสริยยศไปยังโรงพิธีพราหมณ์ พระยาแรกนาตั้งสัตยาธิษฐานหยิบผ้านุ่งแต่งกายไว้พร้อม

เวลา ๐๘.๓๐ น.

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระ ราชดำเนินจากพระตำหนักจิตรลดารโหฐาน ไปยังพลับพลาที่ประทับบริเวณมณฑลพิธีสนามหลวง เพื่อเป็นองค์ประธาน ในงานพระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ

ฤกษ์พิธีไถหว่าน ระหว่างเวลา ๐๘.๑๙ - ๐๘.๕๙ น.

การแต่งกาย วันพฤหัสบดีที่ ๘ พฤษภาคม ๒๕๕๑ แต่งกายเครื่องแบบครึ่งยศ

วันศุกร์ที่ ๙ พฤษภาคม ๒๕๕๑ แต่งการเครื่อง

วันพืชมงคล ตรงกับวันที่ 9 พฤษภาคม 2551

ผลการเสี่ยงทาย

พระยาแรกนา (นายจรัสธาดา กรรณสูต ปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์) เสี่ยงทายผ้านุ่ง ไปประกอบพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ พยากรณ์ว่า น้ำสำหรับปีนี้จะมีปริมาณพอดี ข้าวกล้าในนาจะได้ผลบริบูรณ์ และผลาหาร มังสาหารจะอุดมสมบูรณ์ดี

การเสี่ยงทายพระโคกินเลี้ยง จะมีการนำอาหาร 7 สิ่ง ได้แก่ ข้าวเปลือก ข้าวโพด น้ำ หญ้า ถั่ว งา และเหล้า ในปีนี้ (2551)

- พระโคกินข้าว พยากรณ์ว่า รัชัญญาหาร ผลาหารจะบริบูรณ์ดี
- พระโคกินหญ้า พยากรณ์ว่า น้ำท่าจะบริบูรณ์พอควร พร้อมด้วย

รัชัญญาหาร ผลาหาร ภัคษาหาร และมังสาหาร อุดมสมบูรณ์ดี

สำหรับพระโคที่ใช้ประกอบพิธีแรกนาขวัญครั้งนี้ ได้แก่ พระโคเทิด และพระโคทูน โดยมีพระโคฟ้า และพระโคใส เป็นพระโคคู่สำรองด้านเมล็ดพันธุ์ข้าวที่นำมาเข้าร่วมในพระราชพิธี มีน้ำหนักทั้งสิ้น 1,893 กิโลกรัม ประกอบด้วย ข้าวนาสวน 6 พันธุ์ และข้าวนาไร่ 2 พันธุ์ แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ใช้หว่านระหว่างพิธี และใส่ซองขนาดเล็กจัดส่งให้เกษตรกรตามจังหวัดต่างๆ เพื่อเป็นมิ่งขวัญและสิริมงคล